

Petr Hlaváček

Sluge Antikrista: osuda franjevaca na utrakvističkim (husitskim) prikazima u *Jenskom kodeksu*

Burni je period češke reformacije (1419. – 1434.) obilježen građanskim ratovima i neravnopravnom borbom protiv međunarodne intervencije pape i vladajućih križara. Jedna od posljedica ovih nemirnih vremena neobična je situacija u Crkvi, budući da su u Češkoj istovremeno postojale dvije crkvene organizacije: Rimski Crkva i Češka kalikstinska (utrkvistička) Crkva. Franjevac Ivan Kapistran, za vrijeme je svoga boravka u Češkoj (1451. – 1454.), usmjerio svoj gnjev prema Praškim kompaktatima, koji su legitimizirali Kalikstinsku Crkvu na Bazelskom koncilu. Kapistranov je borbeni duh nastavio inspirirati njihov rad i, usprkos tenzijama unutar Reda, franjevci su u Češkom Kraljevstvu odigrali važnu ulogu u potpori Rimske Crkve kao žestoki protivnici češke reformacije. Franjevci su grubo prikazani u književnosti, što je vidljivo u slikovnim prikazima u *Jenskom kodeksu* (1490. – 1510.). Autor je ovoga složenoga rukopisa, koji sadrži češke teološke tekstove, Bohuslaus iz Čechtice (†1533.) s praškoga kalikstinskoga sveučilišta. Illuminator je ovoga djela Janíček Zmílelý iz mjesta Písek, koji u svojoj ilustriranoj satiri *Antithesis Christi et Antichristi* napada češke franjevce. Ovaj je iluminator stvorio specifičnu franjevačku ikonografiju s izopačenom konotacijom: u ilustracijama su franjevci simbolički predstavljeni kao razaratelji Crkve i kao sluge Antikrista. Na četvrtoj se stranici *Jenskoga kodeksa* nalazi ilustracija hrama koji predstavlja crkvu. Ovaj je simbolički hram oštećen i prijati mu propast te je stoga osiguran zaštitnom konstrukcijom koju nastoje uništiti redovnici – na desnoj strani franjevac opservant i dominikanac, a na lijevoj franjevac konventualac, koji reže dio konstrukcije crkve velikom pilom. Na 35. stranici nalazi se tekst koji se referira na Ivanovo evanđelje i iluminacija koja prikazuje Krista kako pere noge apostolima. Na suprotnoj stranici se nalazi prikaz pape, lažnoga Kristova namjesnika i franjevci, lažni apostoli koji mu ljube noge. Franjevci su ovdje opet predstavljeni kao protivnici prave Crkve. Na 39. se stranici nalazi ključni događaj češke reformacije u kojem je Jan Hus spaljen na lomači 1415. godine. Uokolo su prikazani franjevci u svojim smeđim haljama te značajni crkveni i svjetovni predstavnici. Najznačajniji primjer kalikstinskih ilustracija vidljiv je na 57. stranici *Jenskoga kodeksa* gdje se nalazi ekspresivni prikaz bitke između Husita, Božjih ratnika i križara. Češka je vojska ovdje predstavljena kao Kristova vojska, a križari kao bezbožni ratnici Antikrista. Još jednom, franjevci su prikazani kao njihove sluge, kao najaktivniji propovjednici križarskoga pohoda za razliku od čeških kalikstinaca. Ovaj esej predstavlja samo kratki uvod u *Jenski kodeks*, jedinstveno nonkonformističko umjetničko djelo nastalo krajem srednjega vijeka u Češkoj.

Prijevod s engleskoga: Lidija Strika